

GEOGRAFISKA NOTISER

*MEDLEMSBLAD
FÖR GEOGRAFILÄRARNAS
RIKSFÖRENING*

N:r 2 1947
JUNI
ÅRGÅNG V

I N N E H Å L L:

Sven Björnsson: Blekinges näringsgeografiska områden.

Gösta Ekbohm: Något om geografiundervisningen vid arméns stamskolor.

J. G. Westin: Geografiens ställning å gymnasiet enligt 1940 års skolutrednings förslag.

Meddelanden.

GEOGRAFISKA NOTISER

MEDLEMSBLAD FÖR GEOGRAFILÄRARNAS RIKSFÖRENING

Redaktion: C. E. NORDENSKJÖLD (Redaktör och ansvarig utgivare), H. NELSON,
K. E. BERGSTEN, N. BJÖRSJÖ, GERD ENEQUIST, S. SWEDBERG, THEKLA THUNBERG,
J. WESTIN.

Redaktionens adress: Norra Realläroverket, STOCKHOLM 19.

Årgång V.

Maj 1947.

N:r 2.

BLEKINGES NÄRINGSGEOGRAFISKA OMRÅDEN

EN GRÄNSDRAGNING

På nedanstående karta har Blekinge uppdelats i näringsgeografiska områden. Gränserna mellan dessa ha utlagts efter studier i landskapet med hjälp av ekonomiska, geologiska och topografiska kartblad. Följande områden ha särskilts: Listerbygden, som i stort sett omfattar Listerhalvön; Dalbygden, landskapets södra del; Skärgårdsbygden sammanfaller med Karlskrona- och Torhamnsskärgårdarna; Skogsbygden, Blekinges norra del samt Östbygden, som bildas av området längs östkusten. Dessa områden skiljas åt genom olika uppodlingsgrad, vilket framgår av kartan, men även genom näringslivets olika inriktning. Denna uppdelning av landskapet har utförts för att tjäna en näringsgeografisk undersökning, för vilken de i Sv. Off. Stat. förekommande områdena befunnits vara otillräckliga.

En kortfattad karakteristik av de olika områdena ger följande resultat. Listerbygden, som närmast påminner om Kristianstadsslätten, är Blekinges främsta odlingsbygd. Åkerbruket dominerar över boskapskötseln. Trots den ringa arealen finnes här 27 % av länets potatis och 20 % av rågodlingen. Fisket är betydande med flera av länets fiskelägen. Med undantag för Ryssbergets sluttning är skogen obetydlig. Industrien utgöres främst av livsmedelsindustri med bl.a. 17 av länets 63 stärkelsefabriker.

Dalbygden är en betydande jordbruksbygd, där boskapskötseln vid sidan av åkerbruket är av vikt. Fisket är relativt obetydligt, men spelar

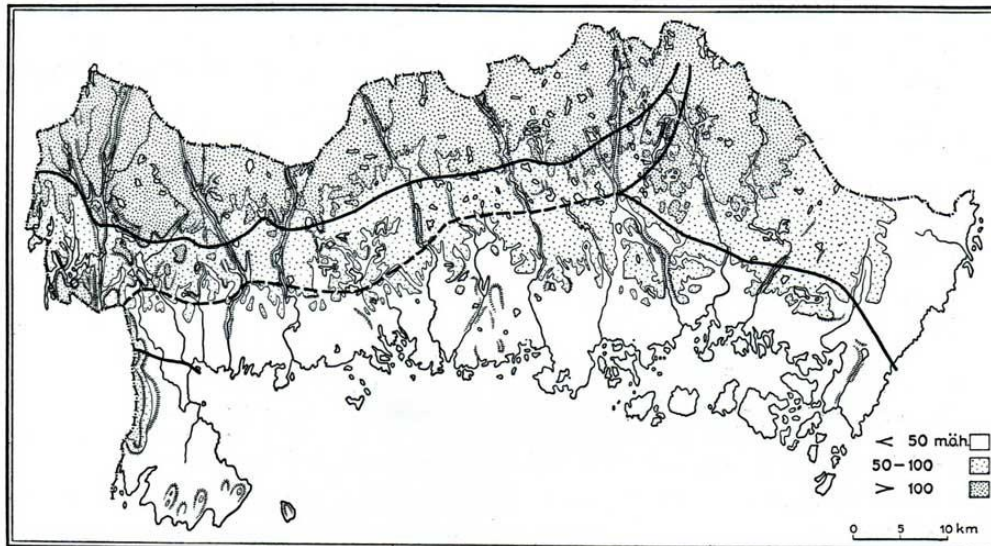

Fig. 2. Blekinges topografiska regioner.

areal gav boskapsskötseln företräde framför åkerbruket, medan skogsbruket först fram på 1700-talet blev av vital betydelse på grund av de svåra avsättningsförhållandena. Östbygdens magra jordmån gav då som nu området en särställning.

Den flikiga gränslinjen mellan Dal- och Skogsbygd är främst den gräns, som bör prövas. Material från jordrevningsprotokoll och jordböcker ge vid handen, att den följer gränsen för större sammanhängande uppodling och dessutom är sydgräns för svedjebrukets flitigare utnyttjande och av lantmäterikartorna framgår att tegskiftad åkerareal troligen ej i större utsträckning fanns N om densamma. Byar med fler än 10 brukningsdelar fanns så gott som uteslutande S om denna linje och i detta fall är gränsen mycket skarp. Detsamma är förhållandet ur boskapsskötselns synpunkt och mot slutet av 1700-talet, sedan Dalbygdens skog blivit uthuggen, även ur skogsbrukets. Körslor var sedan 1600-talet en huvudnäring inom området N om gränsen, som sålunda kan anses väl motiverad. Eftersom de uppdragna gränserna övertvåra sockengränserna måste alla beräkningar för delområdena bygga på material från de enskilda gårdarna.

Under dylika omständigheter finnes anledning misstänka att denna gräns även är motiverad ur naturgeografisk synpunkt. Fig. 2. visar Blekinges topografiska delområden. Den småländska urbergsslätten fort-

sätter in över gränsen i N, där ådalarna uppdelar urbergssytan i skilda plattor. Kalmarsslätten fortsätter likaledes över gränsen. Större delen av landskapet är emellertid starkare sönderskuret av dalgångar i skilda riktningar och kan karakteriseras som ett dallandskap, vars mest brutna område i S avgränsas medelst en streckad linje på kartan. Detta område skjuter upp en spets mot N mellan plattområdet och Kalmarsslättens fortsättning, som utfylles av den starkt kuperade terrängen inom S delen av Eringsboda granitmassiv, vilken tyckes fortsätta i en något svagare brutna, smal zon mellan urbergsslätten och Kalmarkusten i Småland. Möjligen utgör det senare området en i urbergsslätten inskuren denudationsyta. Listerlandet är som tidigare nämnts en fortsättning av Kristianstadsslätten. Gränserna mellan Dal- och Skogsbygd följer sydgränsen för Blekinges starkast kuperade område med undantag för de djupt inskjutande flikarna. För att förklara dessa måste hänsyn tagas till de olika jordarternas utbredning. I stort sett följer gränsen för i Baltiska issjön avsatta jordarter höjdkurvan för 60 m ö.h. Den näringsgeografiska gränsen löper något sydligare och betecknar gränsen för större sammanhängande områden av i vatten avsatta sediment, vilket även gör den till nordgräns för större sammanhängande åkerbruksområden. Till Dalbygden kommer därigenom att föras sedimentlätterna i Holje-, Bräkne-, Vieryds-, Ronneby- och Nättrabyåarnas vidgade dalgångar och i nordspetsen av dessa flikar kommer gränsen att tangera sedimentationsgränsen vid 60 m:s kurvan. De höga och branta dalsidorna föra dessa flikar till landskapets starkast brutna zon. Naturen sätter sålunda sin stämpel på näringslivet och dess utveckling i detta lilla kustlandskap.

SVEN BJÖRNSSON.

NÅGOT OM GEOGRAFIUNDERVISNINGEN VID ARMÉNS STAMSKOLOR

Att redogöra för geografiundervisningen vid militära skolor kan kanske förefalla onödigt. Men eftersom den speciella skoltyp, som det här är fråga om, lånat sina viktigaste drag från realskolan och folkhögskolan (i någon mån också från gymnasiet och folkskolan), kan några upplysningar om kursplan och metodik vara av intresse.

Som bekant får det fast anställda manskaper under sin utbildningstid till underbefäl även läsa »allmänbildande» ämnen, däribland geografi. Sedan några år har denna undervisning helt lagts i händerna på civila

lärare i garnisonsorten. De av arméinspektionen utarbetade anvisningarna ha utarbetats med hjälp av bl.a. läroverksadj. Carl Cederblad och arméns nuvarande studierektor Erik Bjelfvenstam. Som målsättning gäller att undervisningen avser dels att höja elevernas allmänbildning, dels att förbereda deras eventuella inträde vid Försvarets läroverk i Uppsala. Då den militära anställningen för flertalet har karaktären av »genomgångsyrke», har man från lärarhåll eftersträvat att genom anvisningar för självstudier lägga en grund för elevernas framtida civila yrken. Vad kunskapsmättet beträffar, skall detta enl. anvisningarna i stort sett motsvara 3⁵, men då intagningsåldern är 16—21 år, har undervisningen kommit att närma sig folkhögskolans. Kurserna för olika vapenslag uppvisa en del skillnader, varför här endast förhållandena vid armén, i detta fall Upplands regemente, skola beröras.

Ur anvisningarna kan citeras: »Geografiundervisningens mål är i första hand att göra eleverna förtrogna med svensk terräng och svensk karta, i andra hand att studera Sveriges näringsgeografi och till sist återuppliva delar av det geografiska minnesstoff, som tidigare inhämtats». Efter att ha betonat nödvändigheten av god undervisningsmateriel för kunskapen om svensk topografi, varvid »traktens generalstabskarta bör studeras i samband med exkursioner på fältet», framhålla anvisningarna, att den topografiska kartan även från andra delar av landet bör komma till användning i samband med bildvisning. »I samband med genomgången av svenskt arbetsliv och den ekonomiska geografien bör Sveriges geografiska läge studeras. Mera begåvade elever kunna förväntas bli starkt intresserade av . . . det samband mellan naturbeskaffenhet och kulturutveckling, som är geografistudiets förnämsta uppgift att klarlägga.» Av den regionala repetitionen slutligen skulle resultatet bli »en relativt riklig minneskunskap av namn och lägen». Ur metodisk synpunkt rekommenderas kartexercis, användandet av kartunderlägg och ev. arbetsbok, samt någon övning i att grafiskt återge variabla faktorer. Utom Sverige bör man hinna med de nordiska grannländerna.

Detta skall nu behandlas under det första läsårets 22 veckor med 3 veckotimmar. Det fåtal elever, som redan avlagt realexamen eller ha motsvarande kunskaper, ha endast 2 veckotimmar, där undervisningen avpassas efter deras förkunskaper, och tyngdpunkten lägges på den ekonomiska geografien. Dessa använda som lärobok Nelson-Westin eller Carlsson-Rönholm-Moberg. Det stora flertalet använda i stället Swedberg-Hagnell, Geografi för folkskolan, vilken visat sig synnerligen lämplig att användas som stomme vid studierna. Under det att »högre-linje»-

och bilder, fastän naturligtvis mera översiktligt. Den ekonomiska geografien blev även här den viktigaste delen och stor vikt lades på jämförelser med Sverige.

Att kunskapen om Europa utom Norden samt Nord- och Sydamerika under andra läsårets c:a 20 timmar blev relativt torftig är beklagligt. Vissa länder som Portugal, Jugoslavien och Grekland behandlades mycket summariskt. Det fick räcka med några minuters kartstudier och det viktigaste om näringslivet. I stället koncentrerades undervisningen på stormakterna och de länder, med vilka Sverige har det största handelsutbytet.

Att geografiundervisningen vid arméns skolor i sin nuvarande form ej är så lyckad torde framgå av vad här anförts. En omorganisation av den »allmänbildande» undervisningen är emellertid förestående. Vad den innebär för geografins vidkommande är ej känt, men en omläggning till mer renodlad »militärgeografi» vore ur bildningssynpunkt att beklaga.

GÖSTA EKBOM.

GEOGRAFIENS STÄLLNING Å GYMNASIET ENLIGT 1940 ÅRS SKOLUTREDNINGENS FÖRSLAG

1940 års skolutredning föreslår¹ ett tre- och fyraårigt gymnasium, uppdelat på en real-, en latin- och en språklinje. Geografins ställning i det nya gymnasiet framgår av följande. Geografi läses ej i 3- och 4-åriga latin och realgymnasiets lägsta och högsta ringar enl. timplan A. I timplan B åter föreslås, att geografi läses i LR I⁴ slopas i LR II⁴ men tas upp igen i LR III⁴. I övrigt läses geografi med två veckotimmar. Språklinjen motsvarar närmast de avdelningar, som nu ha geografi upp i studentexamen: resp. 8 och 7 1/2 v:tr. De, som ej tillvälja geografi, läsa nu 3 1/2 v:tr i 4-årigt gymnasium och 1 1/2 v:tr i treårigt. Enligt skolutredningens förslag skulle sålunda geografien öka med 1/2 veckotimme.

Trots detta måste stora betänkligheter resas mot den föreslagna timplanen. Geografien får på real- och latinlinjen en avsevärt sämre ställning än nu, då det ej där går upp i studentexamen. Detta drabbar särskilt dem, som ha naturvetenskapliga, tekniska och juridiska intressen. Men i särskilt hög grad betänkligt är nedläggandet av all geografiundervisning i ring I å det 3- och 4-åriga real- och latingymnasiet.

¹ 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. IX Gymnasiet, Sthlm 1947.

En annan viktig följd av den föreslagna ordningen måste bli, att vissa realskolemässiga moment måste behandlas i 2:a och 3:e ringarna.

Språklinjens kursplaner.

S I ⁴	Kursen motsvarar i stort sett 5 ⁵ :s.
S II ⁴ och I ³	Europa (med hela Sovjetunionen). Medelhavsområdet. De västeuropeiska staternas kolonialområden. Arbetsövningar och exkursioner.
S III ⁴ och II ³	De främmande världsdelarna. En allmän ekonomisk-geografisk översikt av hela världen. Arbetsövningar och exkursioner.
S IV ⁴ och III ³	Hembygden. Sverige. En kort översikt av Nordens ekonomiska och sociala geografi. Nordens ställning i ekonomiskt avseende till den övriga världen. Arbetsövningar och exkursioner.

Ovanstående översikt anger kursplanen för det 3- och 4-åriga gymnasiets språklinje. Behandlingen av Europa och de främmande världsdelarna skall omfatta dels en regional genomgång och dels en allmän översikt av varje världsdel. Europas stora regionala områden äro Norden, som behandlas i ring I⁴, Östeuropa, Mellaneuropa, Västeuropa och Sydeuropa. Men Europa bör ej uppfattas som något isolerat helt. Därför bör i samband med Östeuropa genomgåas Sovjetunionens asiatiska del och i samband med Sydeuropa hela Medelhavsområdet, omfattande även Nordafrika och Västasien. Och i nära anslutning till Västeuropa ges en översiktlig framställning av kolonierna, i synnerhet deras betydelse för Västeuropas näringsliv. Den allmänna översikten av världsdelarna bör innehålla nytt stoff och nya synpunkter utöver den regionala behandlingen, vara sammanfattande och jämförande.

Närings- och befolkningsgeografiska problem skola utgöra det centrala vid detta världsdelstudium. Däri skola ingå näringslivets natur- och kulturförutsättningar, karaktär och lokalisering. Produktion, konsumtion och distribution. Folkförsörjning. Lantbebyggelsen bör behandlas i samband med jordbruket och stadsbebyggelsen i samband med industri och handel. Likaså böra socialgeografiska problem, t.ex. jordfrågan och industrialismen anknytas till resp. näringar. Speciella befolkningsproblem skola ur geografisk synpunkt diskuteras, t.ex. »flykten från landsbygden», folktäthets-, minoritets- och rasproblem, folkökning, folkminskning, in- och utvandring, kolonisation, yrkesgruppernas relativa fördelning. Aktuella geografiska problem beaktas.

Eleverna böra ha ett visst mått av fasta namnkunskaper, förväryade genom kartstudier. Framställningen bör vanligen få formen av ett slags

problemlösning. Så mycket av natur- och kulturfaktorerna, som belyser huvudfrågan, behandlas.

Den allmänna ekonomiska-geografiska översikten av hela världen inledes med en framställning av den ekonomiska geografiens omfattning. Produktionsfaktorer. Prisbildning, börs- och bankväsen, växelkurser och allmänt om utrikeshandel. Vidare en kort överblick av näringslivets utvecklingsstadier och det moderna näringslivets uppkomst samt några typiska utvecklingslinjer i produktionen, handeln och näringspolitiken under de senaste årtiondena.

Sedan behandlas världskonsumtion och konsumtionsområden, varvid folktäthet, levnadsstandard och konsumtionsvanor böra beaktas. Vidare världsproduktion och produktionsområden. Därvid behandlas världsjordbruket, världens åkerareal, jordbruks- och företagsformer, åkerjordens användning och avkastning. Råvaruproduktion och förädling av viktigare vegetabiliska och animala närings- och njutningsmedel. Industrien. Dess organisationsformer. Tillgången på och produktionen av stenkol, olja och vattenkraft. Produktion av textilråvaror — textilindustri. Skogstillgångar — skogsindustri. Bergsbruk — metallindustri. Kemisk-teknisk industri. Världens råvaru- och produktionsområden.

Världshandel och världssamfärdsel. Världshandels förutsättningar. Självförsörjningsområden samt överskotts- och underskottsområden för viktigare produkter. Världssamfärdseln bör behandlas med särskild hänsyn till dess betydelse för världshandeln.

Kapitlet om Hembygden bör vara en syntes av natur, folk och näringar inom ett begränsat område och beledsagas av exkursioner. I Sverige kursen äro näringsliv, befolkning och bebyggelse undervisningens huvudobjekt. Först ges en översikt av vårt lands naturförhållanden och ekonomiska utveckling under 1930-talet och sista världskriget. Framställningen kan ske näring för näring, som belyses ur såväl natur- som kulturgeografisk synpunkt. Varje näring bör inledas med en ekonomisk-geografisk återblick. Särskilt industri, handel och sjöfart böra få ett ökat utrymme. Sveriges ekonomiska relationer till ett flertal främmande makter belysas mera ingående. Produktionsområden av skilda slag kunna analyseras. En del aktuella ekonomiska och socialgeografiska problem beaktas.

Latin- och reallinjens kursplaner (enl. timplan A.)?

L, R I ⁴	Undervisning saknas i geografi.
L, R II ⁴	Jordens klimat. Växtgeografi. Folktäthet. Bebyggelse typer. Norden. Våra nordiska grannländer. En översikt av Europa.

- L, R I³ Undervisning saknas i geografi.
 L, R III⁴, II³ En allmän ekonomisk-geografisk översikt av hela världen. Sverige. Arbetsövningar och exkursioner.

Jag har tidigare berört olägenheterna av slopandet av geografiundervisningen i L, R I⁴. Den föreslagna kursen för L, R II⁴ avviker därför mycket från språklinjens. S I⁴:s kurs över Sverige måste utgå, då Sverige lämpligen bör läsas i L, R III⁴, II³. Däremot måste våra nordiska grannländer behandlas, eftersom 1⁵:s kurs över dem skall vara kortfattad och förenklad. En översikt av Europa anser jag högst nödvändig, om man skall kunna studera allmän ekonomisk geografi i följande ring. Men man får nog nöja sig med en mycket allmän översikt av dess näringsliv. Det är uppenbart, att ring II⁴:s kurs är den svagaste punkten för geografien på gymnasiet. Någon förbättring kan ej ske förrän geografien får 2 timmar även i L, R I⁴.

Då eleverna på latin- och reallinjen har ett svagt regionalt underlag, kan ej den allmänna ekonomisk-geografiska översikten av hela världen i L, R III⁴ II³ bli densamma som på språklinjen, vilket i ännu högre grad måste sägas om Sverigekursen på det 4-åriga latin- och realgymnasiet, vilken kurs bygger på folkskolans 3:e och 4:e klasser plus en kort återblick på Sverige i 1⁵. I dessa ringar måste också 5⁵:s elementära stoff om Sverige inläras. Det är betänkligt, att eleverna först vid skolans slut får en översikt av sitt land.

Anses det ur schemateknisk synpunkt nödvändigt att slopa geografi i LR I⁴, måste en förlängning av geografistudiet ske uppåt, geografi måste gå upp i studentexamen på alla linjer. Det kan ej heller vara lämpligt, att endast 1 1/2 år förflutit mellan studiet av Sverige i realskoleklassen och LR II³ och att Sveriges ekonomiska och sociala geografi behandlas före avslutningen av Sveriges ekonomiska historia.

Det synes mig böra tas i övervägande, om ej kapitlet »Samhälls-ekonomi»¹ skulle behandlas i samband med den ekonomiska geografien, som tillhandahåller det konkreta stoff, som skall belysa ett flertal samhällsproblem. I vår nuvarande skolordning är det ju geografien ensam, som å gymnasiet behandlar ras-, språk- och befolkningsproblem rörande stad och land såväl i Europa som i de främmande världsdelarna. Den korta tid, som enligt skolutredningens förslag står till geografins förfogande på real- och latinlinjen, tillåter där ej en behandling av dessa viktiga problem. En obligatorisk ställning för geografi med två veckotimmar i alla ringar vore för samhällsläran den bästa lösningen.

J. G. Westin.

¹ Se Skolutredningens betänkande IX, sid. 453.

MEDDELAN DEN

*Utnämningar från maj 1946 t.o.m.
mars 1947.*

- Fil. lic. E. R. Julin, adj. geogr. biol. h.a.l. Haparanda.
- Ämnesl. Agnes Adela (Adéle) Garmark, adj. geogr. biol. samrealsk. Haparanda.
- Fil. mag. J. N. G. Karvik, adj. geogr. biol. samrealsk. Bengtsfors.
- Fil. mag. T. L. Hörberg, adj. geogr. biol. samrealsk. Lindesberg.
- Fil. kand. och mag. K. G. R. Ridelius, adj. geogr. biol. samrealsk. Molkom.
- Fil. mag. K. H. Bohlin, adj. mod. hist. geogr. samrealsk. Torsås.
- Fil. mag. E. G. L. Sundqvist, adj. geogr. biol. kemi, samrealsk. Vellinge.
- Fil. kand. och mag. Dagmar E. M. Leth, adj. geogr. biol. samrealsk. Älmhult.
- Fil. mag. Elsa Margareta Johanson, adj. geogr. biol. samrealsk. Mölndal.
- Fil. mag. Ellen Ingeborg Törnquist, adj. geogr. biol. samrealsk. Spånga.
- Fil. kand. G. Ljunggren, adj. hist. geogr. samrealsk. Storvik.
- Fil. mag. adj. P. G. E. Gustafsson, adj. geogr. biol. h.a.l. Växjö.
- Fil. kand. och mag. adj. J. G. Löfgren, adj. geogr. biol. kemi, samrealsk. Vadstena.
- Fil. lic. K. E. A. Weinhagen, adj. hist. geogr. h.a.l. Östersund.
- Fil. dr J. V. R. Elgeskog, adj. mod. hist. geogr. h.a.l. Gävle.
- Ämnesl. Anna Kerstin Werner, ämnesl. geogr. biol. samrealsk. Katrineholm.
- Ämnesl. Ingegärd Olsson, ämnesl. geogr. biol. h.a.l. Skövde.
- Fil. mag. Maj Astrid Bosson-Nordbö, adj. hist. geogr. h.a.l. Skellefteå.
- Fil. mag. M. H. O. Bengtsson, adj. mod. hist. geogr. samrealsk. Lidköping.
- Fil. mag. N. T. Berg, adj. hist. geogr. samrealsk. Kiruna.
- Fil. mag. K. G. Tengstrand, adj. hist. geogr. h.a.l. Örnsköldsvik.
- Fil. dr B. Rudebeck, lekt. geogr. biol. h.a.l. Boden.
- Ämneslär. Maria Karolina Lemchen, ämnesl. geogr. biol. samrealsk. Karlskoga.
- Fil. dr J. E. H. Vallén, adj. geogr. biol. samrealsk. Enskede.
- Fil. dr A. H. Stenar, lekt. geogr. biol. h.a.l. Södertälje.
- Fil. dr N. L. Dalén, lekt. geogr. h.a.l. Umeå.
- Fil. dr A. Lundström, adj. geogr. biol. h.a.l. Sollefteå. Lektor därstädes.
- Adj. J. E. Ljusterdal, adj. geogr. biol. h.a.l. Västerås.
- Adj. G. Fredman, adj. geogr. biol. Östermalms lärov. Sthlm.
- Fil. lic. G. D. R. Thörnblom, adj. geogr. biol. samrealsk. Ängby Sthlm.
- Fil. dr O. V. Elofson, adj. geogr. biol. samrealsk. Mariestad.
- Fil. mag. E. I. Johansson, adj. geogr. biol. Vasa realsk. Sthlm.
- Adj. O. T. Andersson, adj. mod. hist. geogr. samrealsk. Borlänge.
- Fil. mag. P. H. Stjerne, adj. mod. hist. geogr. samrealsk. Värnamo.
- Fil. lic. J. R. Öster, adj. geogr. biol. småskolesem. Växjö.
- Fil. mag. G. A. E. Hallin, adj. geogr. biol. sem. Skara.

William-Olsson. Ekonomisk-geografisk karta över Sverige. Skala 1 : 1 milj. Med beskrivning samt karta över befolkningens fördelning i Sverige år 1940. Rotogravyrs förlag.

Professor William-Olssons med stora förväntningar motsedda karta över vårt lands viktigaste ekonomisk-geografiska fakta har nu utkommit och fyller därmed en viktig lucka i vår geografiska litteratur. Vi ha ju i Sverige inte ens haft en atlas motsvarande exempelvis Atlas över Finland, där vårt lands grundläggande

kulturgeografiska drag presenterats. Så sker nu i William-Olssons kartbeskrivning, medan själva den stora kartan koncentrerar sig på en redovisning av åkerareal och tätorter på ett underlag, där vägar, järnvägar och flottleder utmärks. Mot Anricks åkerprickar, hållna i en grå ton, avteckna sig tätorternas klot i klara färger allt efter deras ekonomiska karaktär. Tätorterna ha indelats efter det system, som William-Olsson förut framlagt bl.a. i Norrlandsutredningen och boken om norra och mellersta Östergötlands järnvägars trafikområden. I beskrivningen få vi nu för första gången en detaljerad redogörelse för principerna för denna kommunindelning. Utgångspunkten är yrkesstatistiken, säkerligen den enda användbara grunden för en ekonomisk-geografisk typologi. Kommunerna indelas efter de stora yrkesgruppernas andel av alla yrkesverksamma. När det gäller ensidiga industrikommuner, har förf. dessutom låtit den dominerande branschen framträda och ge kommuntypen sitt namn. Eskilstuna rubriceras som metallindustriort, Skutskär som träindustriort och Borås som textilindustriort. Som motsats till dessa stå de mångsidiga industriorterna såsom Örebro och Norrköping. Sjuncker i en tätort industri- och hantverksbefolkningen under 50 % och övriga yrkesgrupper äro representerade i normala proportioner, ha vi att göra med en mångsidig ort. De andra yrkesgrupperna bland stadsnäringarna — handel och samfärdsel, allmän tjänst och fria yrkes — dominera högst sällan inom en stadsort. Om de nå en ovanligt hög procent — förf. har tagit gränsvärdet 25 % — har man ändock intresse av att framhålla detta; tjänstemannaorter som Karlskrona och kommunikationsorter som Ånge få här framträda i sin egenart. T.o.m. åtskilliga »jordbruksorter» redovisas, en övergångsform mellan jordbruksbyn och

den stadsnäringssidkande tätorten. Termen är dock olämplig, då det ofta är jordbrukets binäring skogsbruk, som kommit grupp I att få så stor plats i dessa orter. Det bär en emot att kalla t.ex. Jukkasjärvi för en jordbruksort.

Sammanställningen av åkerprickar och tätorter möjliggör ett givande studium av land och »stad» i Sverige. Ännu bättre hade varit, om det funnits någon möjlighet att utmärka också landskommunernas övriga näringsgrenar, ungefär så som Carol och Boesch gjort på den stora ekonomisk-geografiska kartan över Schweiz.

I beskrivningen ha sammanförts huvudparten av de kulturgeografiska översiktsskator av standardkaraktär, som vi hittills fått söka på så många skilda håll. De Geers prickkarta över befolkningens fördelning har moderniserats och fått ett särskilt kartblad. I beskrivningen ingår en omarbetning av höjdkartan över Sverige, Lundqvists skogskarta, Winbergs flottningskarta, kartogram ur Jordbruksatlas över Sverige, riksskogstaxeringen, Sveriges industri etc. Vidare återges här några viktiga diagram över författarens egna undersökningar av folkmängdsutveckling och tätortstyper. Nya kartogram över järnvägstrafik och hamnar samt över tätortsutvecklingen efter 1880 tilldra sig ett särskilt intresse. Allt beledsagas av en kort text.

Av det sagda framgår, att detta arbete kommer att bli av den allra största betydelse för skolundervisningen. Läraren får här äntligen sammanförda viktiga data, som han hittills fått leta samman från många håll. Kartan inbjuder till jämförande studier av Sveriges kulturgeografi. De lärjungar, som syssla med enskilt arbete över Sverige, få här en utmärkt utgångspunkt för detaljanalyser. Däremot tillåter inte formatet, att kartan används som väggharta ens i små klassrum. Den skall studeras på nära håll.

Gerd Enequist.

Vid översiktliga framställningar av världens näringsliv och därmed sammanhängande problem kommer frågan om dispositionen av det synnerligen omfattande ämnesstoffet alltid att inta en central plats. Uppfattningarna variera här betydligt beträffande frågor, som äro de centrala ävensom hur dessa bäst skola behandlas. Somliga författare bemöda sig om en systematisk och grundlig beskrivning av näringslivets förutsättningar och utformning överallt på jorden medan för andra det framstår som angeläget att gruppera upp stoffet till att belysa vissa grundläggande problem av allmän eller mer lokal natur.

L. E. Klimm, O. G. Starkey, M. F. Halls utmärkta översiktsarbete över världens näringsliv *Introductory Economic Geography* har utkommit i ett nytryck av 1940 års upplaga. Någon omarbetning med hänsyn till krigsårens förändringar har således ej ägt rum. I ett kortare tillägg (skrivet 1943) kompletteras dock något det kartografiska avsnittet i den tidigare framställningen.

Av de två arbeten inom hithörande ämnen, som senast kommit oss tillhanda nämligen *Fundamentals of Economic Geography* av N. A. Bengtsson och W. van Royen (New York 1946) och *Global Geography* av G. T. Renner (and Associates) (New York 1945) är *det förstnämnda* en synnerligen gedigen och omfattande framställning av världens näringsliv. När därtill arbetet är lättläst samt rikligt försett med kartor, diagram och bilder ger det läsaren en god orientering i de frågor som behandlas. — Ur dispositionssynpunkt skiljer sig arbetet rätt väsentligt från flertalet andra inom samma ämnesområde i det att industrien, enkannerligen den tunga industrien, på ett fördelaktigt sätt skjutits i förgrunden. Efter en allmänt orienterande inledning omfattande bl.a. befolkningsfrågor, den geografiska miljön för mänskligt handlande, vissa naturgeogra-

fiska företeelser, utnyttjandet av i berggrunden förekommande vanliga mineral samt vissa andra mineral för direkt förbrukning, följer således ett huvudavsnitt om världens energitillgångar, metallförsörjning och metallindustri, varigenom dessa faktorerers fundamentala betydelse inom världens näringsliv klart fixeras. Inom detta avsnitt uppmärksammar man särskilt en instruktiv framställning av samspelet mellan energikällornas tillvaratagande och industriens utveckling inom n.ö. USA under skilda tidsavsnitt. Den övriga delen av arbetet upptar till huvudsaklig del en beskrivning av jordens skilda produktionsområden för organisk produktion ävensom de industrier, som bygger härpå. Denna avdelning inledes med en orientering över världens klimat och uppdelningen i produktionsområden följer sedan strikt de skilda klimatregionerna (efter Köppen-Geiger), en disposition, som ger en god bas för en beskrivning av de skiftande naturliga förutsättningarna för organisk produktion inom jordens skilda delar, men som givetvis helt omöjliggör en samlad framställning av de skilda råvarugrupperna såsom textilråvarorna, skogsråvarorna m.m. Som en följd härav blir även behandlingen av de industrier, som bygger på de olika organiska produkterna tämligen uppsplittrad, vilket tvingar författarna att i ett slutavsnitt göra relativt fristående sammandrag av vissa industrigrenar.

Fundamentals of Economic Geography innehåller ej någon sammanfattande exposé över de skilda ländernas eller kontinenternas näringsliv, detta i motsats till vad fallet är i det vid högre studier ofta lästa arbetet *Introductory Economic Geography* (av Klimm, Starkey, Hall). På grund av dispositionens skiftande utformning skiljer sig dessa båda arbeten även i övrigt mycket från varandra. Härigenom komplettera de emellertid också varandra utmärkt.

Global Geography skiljer sig helt från det föregående arbetet, men så har också Renner och hans medhjälpare haft ett alldeles speciellt syfte med denna bok. I påtaglig anknytning till USA:s nya, världsomspännande engagemang både under och efter det andra världskriget vill således författarna bidra till att öka läsekretsens, närmast då den amerikanska, förståelse för de geografiska sammanhangen i vad som sker, att bryta den allmänna isoleringen till det egna landet och att länka mer globalt. Det synes heller ej vara någon tvekan om att författarna synnerligen övertygande belyser den stora betydelsen av allmänna geografiska kunskaper när det gäller att förstå det som händer och sker på skilda håll på jorden. — De olika frågor, som tagas upp, sammanförs under de fyra avdelningarna naturgeografi, ekonomisk geografi, kulturgeografi och geopolitik. Den första av dessa får i det stora hela samma utformning, som man är van vid från andra mer översiktliga geografiska verk, men i de övriga koncentreras framställningen till vissa problem av särskild betydelse, vilka ofta för övrigt placeras utan större inre sammanhang. Då de olika problemen emellertid belysas ur vitt skilda synpunkter och ofta betraktas utifrån de lärdomar, som det sista kriget gett, kan även geografer av facket boken igenom ha mycket att lära.

Sven-Olof Garland.

Tidskrift för industriellt näringsliv.

Tidskriften »*Industria*», som utgives av Svenska Arbetsgivareföreningen och innehåller åtskilliga uppsatser med aktuell geografisk prägel, kan av skolor och geografilärare erhållas till nedsatt pris: kr. 8:— per år för 15 nr årligen. Prenumeration sker direkt Hovslagaregatan 3, Stockholm med angivande av medlemskap i geografilärarnas förening.

C. E. N.

Föreläsningar om svensk industri hållna vid kurs i Uppsala januari—mars 1947.

Då geografilärare kunna ha stor nytta av nedanstående kurskompendium, ha vi ansett det lämpligt att lämna meddelande om innehållet.

Föreläsningarna från kursen utgivas av Industriens Upplysningstjänst i särskild stencilupplaga. Den är i första hand avsedd för kursdeltagarna, men upplagan göres så stor, att ett 100-tal exemplar kunna försäljas till intresserade geografilärare och läroverkselever till självkostnadspris, som är 3:— kronor. Rekvisition sker hos Industriens Upplysningstjänst, Drottninggatan 40^{II}, Stockholm.

Program för ovannämnda föreläsningkurs: »Samhälle och näringsliv».

Arrangörer: A.B.F:s lokalavdelning i Uppsala. T.B.V:s lokalkommitté i Uppsala. Uppsala F.C.O. Industriens Upplysningstjänst.

Konjunkturer, statsfinanser och näringsliv. Professor Torsten Gårdlund, Stockholm.

Malm, järn och stål. Disponent Hj. Åselius, Fagersta.

Världshandeln. Fil. lic. Ingemar Gerhard, Sveriges Allmänna Exportförening, Stockholm.

Skogen och vad den ger. Professor Torsten Streiffert, Skogshögskolan, Stockholm.

Kooperationen i svenskt näringsliv. Direktör Albin Johansson, K.F., Stockholm.

Svenska kvalitetsindustrier. Kommerse-rådet Axel Enström, Stockholm.

Svensk textilindustri. Disponent Christian von Sydow, Norrköping.

Arbetsmarknadens planering. Statsrådet John Ericsson, Stockholm.

Arbetsmarknadens intresseorganisationer. Direktör V. Åman, T.C.O., Stockholm.

Arbete och fritid. Direktör Gustaf Grahn, Rektor Gunnar Hirdman, Rektor Torvald Karlbon och Direktör Ivan Ohlson.

C. E. N.

Aktuell ekonomisk geografi.

Här nedan lämnas några notiser, som måhända kunna vara till nytta för lärare i ekonomisk geografi med deras kända behov att vid undervisningen kunna utnyttja så färskt material som möjligt. Uppgifterna äro denna gång hämtade från publikationer, utgivna under första kvartalet 1947. (A=Affärsvärlden, GHT=Göteborgs handels- och sjöfartstidning, I=Industria, JR=Jordan runt, KM=Kommersiella meddelanden, STP=Svensk trävarutidning, Svensk Papperstidning, SU=Svensk utrikeshandel; för samtliga årgång 1947.)

Vattenkraften i Sverige. Vid slutet av 1946 var enligt en sammanställning i A: 8 den installerade effekten 2,58 MkW, de pågående utbyggnaderna avsågo 0,99 MkW, varjämte ytterligare minst 0,5 MkW planerades. De största påbörjade byggena voro Harsprånget (260 tusen kW), Hölleforsen i Indalsälven (127) och Hjälta i Faxälven (120). De största planerade äro Ramsele i Umeälv (150), Kilforsen i Fjällsjöälv (140), Bergeforsen i Indalsälven (120) och Höljes i Klarälven (100). Enligt A: 10 kan den nuvarande kraftproduktionen uppskattas till 15 milliarder kWh per år. — I *Sv. vattenkraftfören:s publ. 1946: 14* lämnas mera detaljerade uppgifter, av vilka framgår, att energialstringen 1945 var 13,53 milliarder kWh, varav 11,59 nyttiggjordes, och att den nämnda installerade effekten på 2,58 MkW geografiskt fördelades sålunda: Övre Norrland 0,25, Mellersta och nedre Norrland 0,90, Dalarna och Mälarlandskapen 0,44, Sydsverige 0,29, Västsverige 0,71. — I: 1 utreder och illustrerar aktuella kraftproblem, bl.a. i en längre

artikel Vattenkraften, den svenska grundnäringen, av Sten Söderberg.

Den svenska industriens utveckling under senare år belyses i KM: 1 o. 2 på grundval av den nu föreliggande statistiken för 1944. Den industriella produktionens volym var 1944 5,3 % större än 1943 och 4,5 % större än 1939. Konsumtionsvaruindustrierna visa 1943—44 en ökning med 9 %, under det exportindustrierna samtidigt minskade sin prestation med 9 %. Från 1935 till 1944 var motsvarande ökning 34 % och minskning 29 %. — De viktigaste industristäderna voro (siffrorna avse tusen arbetare 1944): Stockholm (61), Göteborg (37), Malmö (24), Borås (12), Eskilstuna (11), Örebro (9), Hälsingborg (9), Västerås (8), Trollhättan (6), Karlskoga (6), Gävle (6), Linköping (6).

Järnproduktionens utveckling belyses i A: 5 med bl.a. följande siffror i tusen ton:

	tack-järn	martin-göt	elektr. göt	handelsfärdigt
1913 . . .	730	469	6	465
1937 . . .	648	742	254	777
1946 . . .	678	691	395	849

Observera ökningen såväl absolut som relativt av elektriska göt!

Sveriges sjöfart 1946 behandlas i två artiklar i KM: 1. Den svenska handelsflottan mätte enligt preliminära uppgifter ^{31/12} 1946 1,708.171 br.reg.ton, dvs. 91.000 mera än 1939 trots sammanlagda »krigsförlisningar» på 591.909 ton. Av tonnage är nu 62,6 % motorfartyg och 32,9 % ångfartyg. — Den svenska utrikes sjöfarten, som 1939 nådde ett maximum av nära 50 mill. nettoton och därefter nedgick till ett minimum 1945 på 10 mill. ton, uppgick 1946 åter till 24,6 mill. ton, dvs. mycket nära hälften mot 1939. För Göteborg voro motsvarande siffror 1939 (max.) 10,5, 1944 (min.) 1,9 och 1946 8,1 mill. nettoton (77 % mot 1939).

Om *Sveriges utrikeshandel 1946* lämnas uppgifter i KM: 2, A: 4 och SU: 5. Införseln uppgick till 8,9 mill ton med ett

värde av 3.371 mill. kr, utförseln till 10,8 mill. ton och 2.529 mill. kr. Importöverskottet var alltså 842 mill. kr mot ett exportöverskott föregående år på 674 mill. kr. Bland importvarorna dominerade kol och koks med 3,5 mill. ton (1939: 8,7) och mineraloljor med 1,8 (1,5), bland exportvarorna järnmalm 5,3 (13,7), trävaror (i mill. m³) 2,5 (3,9) och trämassa 1,8 (2,3).

Petroleum ägnas två artiklar i *A: 1* under rubrikerna En svensk oljeindustri och Omgruppering inom oljeindustrien. Av den förra inhämtas, att den planerade oljeledningen Göteborg—Stockholm skulle få en kapacitet på 2 mill. ton/år (jfr ovan om oljeimporten, vilken om några år kan väntas stiga till 3 mill. ton), att raffinaderiet i Nynäshamn har en årsproduktion av 1/2 mill. ton men att genom nu planerade nyanläggningar den svenska oljeindustriens kapacitet skulle femdubblas. — Världsproduktionen av olja har sedan 1939 stigit med 40 % (mot 8 % för stenkol). De kända tillgångarna beräknas till 8 à 9 milliarder ton, varav 34 % i USA, 33 % i Främre Orienten och 13 % i Sovjetunionen. — Olja är också »månadens tema» i *I: 3*. Artikelrubrikerna äro: Amerikas olja sinar (med en intressant karta över världens tillgångar, produktion och handel); Oljans väg: 1. Tankbåten, 2. Service (distributionen, bildserie), 3. Raffinaderiet (Nynäshamn), 4. Den stora ledningen (oljeåder Göteborg—Stockholm, karta); Naftabolaget Bröderna Nobel; Olja i Vilda Västern (bildreportage).

Världshandelstonnaget har som bekant under kriget varit »mörklagt», vilket vållat den ekonomiske geografen stora bekymmer, så mycket mer som man vetat, att förändringarna varit kolossala. Nu

börja mera säkra siffror bli tillgängliga, och här återges efter dagspressen (*GHT* ^{13/2}) tonnagesiffror för några viktigare länder, sådana de beräknats av U. S. Maritime Commission. Uppgifterna avse ^{30/6} 1946 och inom parentes anges motsvarande tal ^{1/1} 1939.

	mill. dwt.
<i>Total</i>	99,2 (80,6)
USA	50,4 (11,7)
Storbritannien	24,0 (24,1)
Norge	4,5 (6,9)
Ryssland	2,6 (1,6)
Sverige	2,2 (2,0)
Holland	2,0 (3,4)
Frankrike	1,2 (3,0)
Japan	1,4 (7,1)
Tyskland	1,2 (5,2)
Grekland	1,0 (2,8)
Italien	0,7 (3,9)

Världshandelsflottan (ång- och motorfartyg på minst 1.000 br.ton) har alltså trots krigsförlusterna sedan 1939 ökat med 23 %.

Slutligen må här påpekas intressanta och välillustrerade artiklar i *I: 3* om näringslivet just nu i Australien och Sydamerika, en notis i *STP: 2* efter den ryska tidskriften *Ogonjek* om Sovjetunionens skogstillgångar (960 mill. ha med en industriellt användbar kubikmassa på 35 milliarder m³) samt följande uppsatser av också mera allmänt geografiskt intresse: i *JR: 1* Elsa v. Born, Apuliens vattenledning — den längsta i världen (3.000 km kanaler och förgreningar, mer än dubbelt, resp. tredubbelt mot vid Coolgardie och Los Angeles), och i *JR: 2* Sam Mark, Kraft ur underjorden (försök och planer att utnyttja vulkanismen som kraft- och värmekälla i Italien och på Island).

Per Holm.

Bankernas fönsterbilder, användbara vid geografiundervisningen.

I regel var 14:e dag utkommer en ny bild lämplig för uppklistring på kartong. Format 50×70 cm. Pris: 1 kr. per styck och 50 öre vid försändning av minst 5 stycken till samma adress.

Följande bilder kan rekvireras:

- Nr 1 Var får vi vår bärgning?
Den svenska befolkningens fördelning på olika yrken från 1870 till nu.
- Nr 2 Byggnadsrush — men bostadsbrist i städerna.
Byggnadsverksamheten under kriget.
- Nr 3 Vår handelsflotta under krigsåren. Förluster och nybyggen.
- Nr 4 Reallönens utveckling.
Hur välståndet ökat under tre generationer.
- Nr 5 Hur var skörden?
Utfallet av skörden 1945 och 1946 för säd, potatis och sockerbeter.
- Nr 6 Svenska statens finanser.
Huvudposterna i den svenska statsbudgeten 1946—47.
- Nr 7 Hur dela vi kakan?
Vad folk har för inkomst i olika yrken.
- Nr 8 Vad tar vi ut av skogen?
Avverkningen och användningen av skogsprodukter 1937—45.
- Nr 9 Huvudnäringarna i de svenska landskapen.
- Nr 10 Sveriges import och export före kriget och nu.
- Nr 11 Elkraftens användning.
- Nr 12 Varifrån kommer vår import?

Leverans sker så långt upplagan räcker omgående. Flera nummer ha dock redan tagit slut eller gå snart åt, varför geografilärare kanske kunna erhålla dessa i stället från bankernas avdelningskontor. Rekvisition och abonnemang ställes till Bankföreningens Statistiska Byrå, Stockholm 16.

Då bilderna äro mycket instruktiva och väl lämpade för klassundervisning utgöra de ett välkommet bidrag till den geografiska åskådlighetsundervisningen. De bör finnas vid varje läroverk.

C. E. N.

*Meddela i Geografiska Notiser pedagogiska uppslag och metoder!
Åskådliggörande exempel, praktiska försök och metoder för uppläggning av vissa kursavsnitt — även ifråga om detaljer — kunna publiceras och bli andra lärare till nytta.*

Meddelande

angående Carlsons Skolgeografi

Som en ersättning för *Ernst Carlson, Skolgeografi II* kommer före nästa läsårs början att utges *en helt ny lärobok*, utarbetad av lektor *K. E. Näsmark*. Ett aktuellt innehåll, ett synnerligen rikhaltigt bildmaterial och en modern utstyrelse utmärker denna nya geografi.

Ett av lektor Näsmark utarbetat komplement till Skolgeografi II, behandlande *Sovjetunionen*, föreligger färdigt. Häftet kan *gratis* rekvireras hos förlaget av de skolor, som använder nämnda lärobok under innevarande läsår.

Statens läroboksnämnd har, sedan 1946 års läroboksförteckning trycktes, medgivit att 23:e uppl. av *Carlson m.fl. Skolgeografi I* får användas i skolorna *även under läsåret 1947—48*. I god tid före nämnda läsårs slut skall föreligga en ny lärobok som ersättning för denna del av Carlsons Skolgeografi.

SVENSKA BOKFÖRLAGET
STOCKHOLM

ekonomisk geografi

får numera allt större plats i skolornas geografiundervisning. I alla nya geografiska skolfilmer om länder och landskap har SF därför gett rikligt utrymme åt ekonomiska frågor.

experter

som professor Helge Nelson, fil. dr. Allan Weinhaven, seminarielärarinnan Elvi Rydefält samt överlärare Hilding Flink och fil. dr. Karl Erik Nordenskjöld biträder SF:s skolfilmavdelning i detta arbete.

Ur »Under Sveaflagg», en SF-film som anlägger näringsgeografiska synpunkter på ett svenskt rederiföretags utveckling och arbete.

Svensk Filmindustri - Skolfilmavdelningen
STOCKHOLM

G E O G R A F I
O C H
K A R T O R

äro intimt förknippade med varandra. Geografen kan inte undvara goda kartor, vare sig han gör en vetenskaplig utredning, studerar en geografisk företeelse eller befinner sig på exkursion ute i fältet. En omsorgsfullt gjord karta ger bättre än någon bok ett maximum av topografiska upplysningar på ett minimum av utrymme.

Har Ni några kartfrågor att diskutera, vänd Eder då till den firma, som har erfarenhet, intresse och nya idéer.

GENERALSTABENS
LITOGRAFISKA ANSTALT
Postfack, Stockholm 1

